

Asia: VN/4305/2022

Lausuntopyyntö maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Asianajajaliitto katsoo, että maalittaminen on vakavasti otettava ilmiö, jolla pyritään vaikuttamaan paitsi yksittäisiin henkilöihin ja heidän toimintansa myös yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun.

Asianajajaliitto katsoo olevan tarve maalittamisen säätämiseksi rangaistavaksi. Vaikka ehdotettu lainsäädäntö ei toisi merkittäviä tai laajakantoisia muutoksia nykylainsäädäntöön, ehdotettu lakimuutos vastaa nykylainsäädännön puutteisiin. Ehdotettu lakimuutos ei rajoittaisi sananvapautta enempää kuin on välttämätöntä, koska säännöksellä pyritään turvaamaan sananvapautta ja estämään sen väärinkäyttöä.

Kuten arviomuistiossa on tuotu esille, maalittaminen tapahtuu pääosin verkkoalustoilla, kaikkialla internetissä. Vihapuhe on ylipäänsä siirtynyt enemmän verkkoon, mikä on ollut omiaan lisäämään vihapuheen ja häirinnän haitallisia seurauksia. Maalittamisessa suojelukohteelle aiheutetaan usein pelkoa, ahdistusta ja jopa merkittävää kärsimystä johtuen pääosin siitä, että maalittamisjulkaisut leviävät laajalle. Häirinnän seurauksena suojelukohde saattaa joutua pitkällekin sairauslomalle, mikä on yhteiskunnalle kallista. Arviomuistiossa on tuotu hyvin esille maalittamisen seuraukset sekä se, että maalittaminen voi loukata useita kohteen perusoikeuksia. Maalittamisessa saatetaan usein pyrkiä vaikuttamaan kohteeseen kohdistamalla häirintää kohteen läheisiin tai henkilöihin, joiden kanssa kohde on tekemisissä. Tällä tavalla pyritään ja pystytään myös tehokkaasti vaikuttamaan kohdehenkilön toimintavapauteen.

Verkkoviesti leviää helposti eikä sitä ole helposti poistettavissa. Oikeuskäytännössä on nähty pyrkimyksiä arvioida internetissä tapahtuvaa häirintää eri lähtökohdista kuin muualla tapahtuvaa häirintää, eli pyrkimystä nostaa vihapuheen ja häirinnän rangaistavuuden kynnyistä, kun vihapuhe on julkaistu verkossa. Tämä on täysin väärä viesti. Sen sijaan maalittamisen säätäminen rangaistavaksi antaa oikeanlaista viestiä siitä, että häirintään suhtaudutaan Suomessa vakavasti.

Maalittamisen on usean tutkimuksen perusteella nähty vaikuttavan ihmisten halukkuuteen toimia sosiaalisessa mediassa, käyttämään verkkopalveluita ja osallistua julkiseen keskusteluun. Maalittaminen on toisin sanoen nähty vaikuttavan jo merkittävässä määrin pelkovaikutteiseen itsesensuuriin.

Maalittamisella pyritään useasti aiheuttamaan epäluottamusta viranomaisia kohtaan kyseenalaistamalla viranomaisten tai yksittäisen virkamiehen objektiivisuutta ja luotettavuutta. Maalittaminen vaikuttaa siten kansalaisten mahdollisuuteen saada riittävän kattavaa tietoa tärkeistä aiheista ja mielipiteistä. Pitkässä juoksussa maalittaminen saattaa ilman kriminalisointia vakavasti vaarantaa demokratiaa, kun kansalaisten itsesensuuri kasvaa eikä uskalleta enää osallistua demokraattisiin prosesseihin ja julkisiin keskusteluihin.

Lainsäädäntö ei nyky muodossaan ole riittävää keino ehkäisemään maalittamista

Yhä useammin verkkoviestit kirjoitetaan anonyymisti, jonkun nimimerkin takaa. Maalittamistilanteessa suurin osa julkaisuista saattaa olla nimimerkin kirjoittamia. Näiden kirjoittajien saattaminen vastuuseen nykylainsäädännön avulla on hyvin haasteellista.

Nykytilanteessa kansalaiset ovat osittain hyvin valveutuneita siitä, mitä on sallittua kirjoittaa. Ongelmaksi on todettu se, että itse alullepanija on taidokkaasti muotoillut maalittamista aloittavan julkaisun niin, että julkaisu itsessään ei täytä voimassa olevia tunnusmerkistöjä, eikä alullepanijaa saada nykylainsäädännöllä vastuuseen, vaikka julkaisun tarkoitus on nimenomaan häirinnän aloittaminen.

Maalittamisessa kyse ei ole siitä, että jokainen maalittamiseen osallistuva julkaisu olisi itsessään nykylainsäädännön perusteella lainvastainen. Kysymyksessä on usein pienemmistä osateoista koostuva kokonaisuus, josta kokonaisuudesta olisi tärkeää saada vastuulliset tahot ja nimenomaan alullepanijat rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kuten arviomuistiossa on tuotu esille, osallisuussäännökset eivät helposti sovellu maalittamistapauksiin tai niihin liittyy merkittäviä näyttöhaasteita. Tästä yksi esimerkki on löydettävissä korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2022:8. Ehdotettu säännös vastaa tältä osin muutostarpeisiin. Maalittaminen muistuttaa tältä osin vainoamistunnusmerkistöä, jossa yksittäisten osatekojen ei tarvitse olla lainvastaisia muodostaakseen vainoamisteon.

Nykylainsäädäntö edellyttää pitkälti, että suojelukohde on tullut tietoiseksi häntä koskevasta vihapuheesta. Tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että suojelukohteen on tullut itse tutustua kaikkeen häntä koskevaan aineistoon ja kerätä se tutkintapyyntöä ja rikosprosessia varten. Uusi lakiehdotus toisi merkittävää helpotusta suojelukohteele, mikä saattaa omalta osaltaan johtaa selvästi nykyistä lievempiin seurauksiin.

Nykyllä lainsäädännöllä haasteena on niin ikään se, että suurin osa vihapuhe rikoksista on asianomistajarikoksia. Virkamiehet, tutkijat ja myös asianajajat ovat usein tilanteessa, jossa rikosilmoituksen tekeminen vaarantaa asiakkaan/ uhrin/ asianomaisen oikeusturvaa, jos tuomari, poliisi, syyttäjä tai asianajaja todetaan maalittamisen aiheuttaman rikosilmoituksen perusteella jääviksi. Vaikka valtiosyyttäjä voi tiettyjen melko tiukkojen edellytysten täytyessä määrätä syytteen nostattavaksi rikoslain 24 luvun 12 § perusteella, rangaistavan toiminnan saattaminen valtiosyyttäjän tietoon saattaa olla edellä mainituista syistä vaikeaa.

Asianajajaliitto näkee tärkeänä, että uusi rangaistussäännös lisätään rikoslain 25 lukuun. Tämä tuo toivottua helpotusta suojeluohjeiden mahdollisuuteen saada korvausta valtiokonttorista rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla.

On tärkeää huomioida myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset kuten Euroopan ihmisoikeussopimus ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus sekä Suomea sitova Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntö. Arviomuistiossa ihmisoikeussopimusten tärkeimmät kohdat on käyty läpi (s. 44–45), mutta arviomuistiosta puuttuu tarkempi selvitys siitä, onko lainsäädännön ja EIT:n oikeuskäytännön välillä mahdollisia ristiriitoja.

Asianajajaliitto on tietoinen siitä, että esimerkiksi muissa Pohjoismaissa ei ole käyty samanlaista keskustelua maalittamisesta kuin Suomessa ja, että muut Pohjoismaat seuraavat, millaista keskustelua Suomessa tältä osin käydään. Näin ollen Asianajajaliitto näe estettä sille, että Suomi olisi edelläkävijä tämän lainsäädännön suhteen.

Maalittamisen määritelmä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen määritelmään sisältyy tietynlaista herkkyyttä ja haastetta. Arviomuistiossa on tunnistettu haasteet ja päätetty keskittyä yksinomaan toimintaan, joka tapahtuu tietoverkossa. Tämä on perusteltua. Vaikka maalittaminen sen laajassa merkityksessä voisi kattaa myös muunlaista toistuvassa häirintätarkoituksessa tapahtuvaa toimintaa kuten toistuvien ja perusteettomien tutkintapyyntöjen ja kanteluiden sekä selvitys- ja tietopyyntöjen tekeminen, tällainen toiminta voitaisiin, kuten Mika Illman on omassa selvityksessään tuonut esille, arvioida vainoamistunnusmerkistön alla.

Verkkoympäristö muuttuu nopeasti ja olisi hyvä selvittää, olisiko mahdollista ennakoita tulevaa häirintäympäristöä.

Maalittamissäännöksen tulisi kattaa kaikki kansalaiset.

Arviomuistion kohdassa 8.2 (s. 68) on hyvin kiteytetty, mistä maalittamisesta on kysymys.

Tarve säätää maalittaminen rangaistavaksi ja rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Asianajajaliitto viittaa kohdassa ”Yleistä” esitettyyn ja katsoo olevan sekä tarve, että edellytyksiä säätää maalittaminen rangaistavaksi. Maalittamisen vaikutus demokratiaan ja oikeusvaltion toimivuuteen on merkittävä eikä ole odotettavissa, että vaikutus vähenee. Kriminalisoinnille on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve.

Lainsäädännöllä ei puututa sananvapauden enempää kuin on välttämätöntä. Sananvapaus on monen työ- ja yhteiskunnallisen tehtävän keskeinen tekijä. Lainsäädännöllä on pyrittävä mahdollistamaan sananvapauden oikeanlaista käyttämistä ja estämään sen väärinkäyttöä.

Kuten arviomuistiossa tuodaan esille, nykylainsäädännöllä ei voida puuttua riittävän tehokkaasti tähän ilmiöön eikä ole käytettävissä muita tehokkaita keinoja puuttua maalittamiseen.

Asianajajaliitto on tietoinen tapauksesta, jolla lähestymiskiellohakemuksella pyrittiin estämään maalittamisen jatkuminen. Hovioikeus hylkäsi hakemuksen katsoen, että lähestymiskiello de facto toimisi ennakkosensuurina eikä siten sovellu verkkoalustoilla tapahtuvaan julkaisu-toimintaan. Lähestymiskiellon soveltuvuutta on muutoin asianmukaisesti tarkastettu muistiossa (s. 36 ja s. 73).

Maalittamisen tunnusmerkistö

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ehdotettu tunnusmerkistö on yleisesti ottaen kattava, tarkkarajainen ja perusteltu.

Ehdotuksessa maalittamisen tulisi tapahtua sähköisessä tietoverkossa. Muistiossa on rajoitettu (s. 78) määritelmän ulkopuolelle järjestöjen tai työpaikkojen käytössä olevat ja muut sisäiset tietoverkot, joita kaikki eivät voi käyttää tai joiden käyttäjiksi kaikki eivät ainakaan voi liittyä. Asianajajaliitto katsoo tämän rajoitusmääritelmän olevan liian tulkinnanvarainen. Onko tarkoitus rajata tunnusmerkistön ulkopuolelle sisäiset Facebook-sivut, WhatsApp-ryhmät tai sähköpostiketjut, joihin osallistuu useita henkilöitä. Kun yhdistetään tämä rajoitus siihen, että tunnusmerkistö ei edellyttäisi, että suojelukohde tulisi ainakaan suoraan tietoiseksi häirinnästä, asiaa tulisi pykälän perusteluissa avata tarkemmin.

Asianajajaliitto pitää perusteltuna lähtökohta siitä, että tunnusmerkistö täytyisi ilman varsinaista järjestelmällistä häirintää tai seurausta suojelukohteelle. On tärkeää, että tunnusmerkistö täytyy ilman, että häirintä tulee kohteen tietoisuuteen.

Asianajaliitto pitää tärkeänä, että suojelukohteen piiriä ei rajata enemmän kuin ehdotuksessa on tehty.

Järjestelmällisen häirinnän edellytystä tulisi avata tarkemmin perusteluissa. Määritelmä on se suurin yksittäinen tunnusmerkistötekijä, joka erottaa maalittamisen muista olemassa olevista tunnusmerkistöistä. Perusteluissa olisi kyettävä antamaan mahdollisimman tarkka näkemys sille, miten monen henkilön tulisi osallistua toimintaan, kuinka monessa eri paikassa julkaisuja tulisi olla, millaisia julkaisujen tulisi olla tai millaisia seurausten tulisi olla, jotta järjestelmällinen-edellytys täyttyy. Nyt muistiossa puhutaan vain suuresta määrästä viesteistä ja/tai osallistujista ja mahdollisesta pitkäkestoisuudesta. Myös kestoja olisi kyettävä määrittämään perusteluissa. Pitkäkestoisuudelle ei tulisi kuitenkaan antaa juurikaan painoarvoa, koska maalittamistapaukset voivat olla hyvin moninaisia ja tunnusmerkistön tulisi täytyä myös lyhytaikaisemmasta toiminnasta. Asianajaliitto näkee, että ilman riittävän tarkkaa määritelmää tunnusmerkistön täytyminen jäisi liikaa oikeuskäytännön varaan ja tunnusmerkistö saattaisi jäädä soveltamatta keskeisen tekijän tulkinnanvaraisuuksien takia.

Maalittamisen taustalla on lähtökohtaisesti tietty motiivi vaikuttaa suojelukohteeseen. Tällä taustalla olisi perusteltua edellyttää varsinkin alullepanijalta tarkoitustahallisuutta. Asianajaliitto katsoo kuitenkin tähän liittyvän ilmeisiä näyttöongelmia ja katsoo olevan perusteltua selvittää, olisiko alullepanijan todennäköisyystahallisuus riittävä. Todennäköisyystahallisuus saattaisi omalta osaltaan edellyttää vaatimusta tekijän jonkinasteisesta ymmärryksestä siitä, että teko on ollut omiaan aiheuttamaan järjestelmällistä häirintää.

Tunnusmerkistössä puhutaan tiedon esittämisestä. Lakiehdotuksen tulevissa perusteluissa olisi hyvä tarkemmin avata, mitä esittäminen pitää sisällään. Tuleeko tekijän itse olla kirjoittanut esittämäänsä vai riittääkö, että jakaa jonkun toisen kirjoittamaa tekstiä.

Rajaussäännökset momenteissa 2–4 vastaavat pitkälti nykyisiä kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rajaussäännöksiä.

Asianajaliitto pitää tärkeänä lisätä uusi rangaistussäännös rikoslain 25 lukuun, mikä mahdollistaisi uhrille oikeuden saada valtion varoista korvausta kärsimyksestä rikosvahinkolain nojalla.

Maalittamisen rangaistusasteikko

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi.

Maalittamisen tunnusmerkistö edellyttää tietynlaista järjestelmällistä toimintaa, joka muistion mukaan tarkoittaa joko pitkäkestoista toimintaa, suuri määrä viestejä tai suuri määrä osallistujia. Tutkintapyyntö olisi mahdollista tehdä tai syyttäjä määrätä tutkinta vasta, kun epäilty maalittamistoiminta on kestänyt jonkin aikaa. Jos tutkintapyyntö tekee liian varhain, tutkinnasta saattaa jäädä olennaisia osia tutkimatta. Esitutinnan jälkeen on haastavaa lisätä käsiteltävään asiaan osatekoja, kun oikeusjärjestelmä pitkälti edellyttää, että vastaaja on saanut ottaa epäilyihin kantaa jo esitutkintavaiheessa. Tämä on yhteinen haaste kaikissa viharikoksissa. Tutkintapyyntö jättäminen usein määrittää miltä osin jatkuvaa tekoa saadaan syytteen alaiseksi, mikä on käytännössä tarkoittanut sitä, että tuomioistuimessa tutkitaan vain osa laajempaa kokonaisuutta.

Vihapuhurikosten yksi merkittävä haaste on niiden suhteellisen lyhyt vanhentumisaika. Vihapuhurikokset koetaan yleisesti poliisissa vähämerkityksellisiksi ja vaikeiksi, eikä niitä tehokkaasti edistetä. Usein vihapuhurikokset ehtivät vanheta ennen kuin ne päätyvät syyteharkintaan. Viharikosasioissa on tosin oikeuskäytännössä katsottu, että teko ei vanhene niin kauan, kun julkaisu on julkisesti saatavilla verkossa. Vastajille tehokas oikeussuojakeino on poistaa julkaisut, jolloin vanhentumisaikaa käynnistyy.

Nyt ehdotettu rangaistusasteikko johtaisi rikoksen vanhenemiseen kahdessa vuodessa, mikä on hyvin lyhyt aika mahdollisesti laajalle ja monimutkaiselle tutkinnalle, ja moni rikos saattaa jäädä selvittämättä vanhenemisen takia.

Maalittaminen ei ole mielletävissä lieväksi rikokseksi ottaen huomioon sen aiheuttamat seuraukset yhteiskunnallisesti tärkeille arvoille ja suojelukohteille.

Koska tarkoituksena ei ole ehdottaa maalittamiselle törkeää tekemuotoa, toisi laajempi rangaistusasteikko paremmat puitteet huomioida rikoksen vakavuus rangaistuksessa. Asianajajaliitto katsoo perusteltuna, että rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään 1,5 tai jopa 2 vuotta.

Maalittamisen yritys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ei lausuttavaa.

Syyteoikeusjärjestelyt

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen säätäminen virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi on perusteltua.

Maalittamisen kohteena on usein virkamies, jota pyritään jäävämmään. Rikosilmoitus toiminnasta saattaisi vaarantaa muiden henkilöiden oikeusturvaa, jolloin rikosilmoitus jää helposti tekemättä.

Mikäli tuomari kesken oikeudenkäynnin tekee rikosilmoituksen, käsittely saatetaan joutua uusimaan. Jos tuomari tekee sen tuomion antamisen jälkeen, mutta toiminta on käynnistynyt prosessin aikana, tilanne on sama. Jos asianajaa joutuu maalittamisen kohteeksi kesken päämiehensä asian hoitamista, hän ei voisi tehdä rikosilmoitusta vaarantamatta omaa riippumattomuuttaan.

Ehdotettu säännös mahdollistaisi myös sen, että esimerkiksi työnantaja ryhtyy toimenpiteisiin täyttääkseen omaa työturvallisuusvelvollisuuttaan.

Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Ei lausuttavaa.

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Enemmän hyötyä kuin haittaa.

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto